

SAN'AT ve MEMÛRİYET*

Mustafa ADLÎ

*Yayıma Haz.: Adem EFE***

Halkımızın hemen ekserisine şiddetle müstevlî olub ve emrâz-ı ictimâiyemizden bulunan bir mes'eleden evet, san'ata karşı olan adem-i rağbet ve memûriyete ise gösterilen fart-hahişden bir nebze bahsetmek isterim.

San'atin derece-i ehemmiyet ve netâyic-i hasene-i fevka'l-adesini irâe ve ifhâm için İsviçre, İngiltere Almanya'nın ihtişâm ve debdebe-i hayatını tasavvur etmek kifâyet eder. Bugün İsviçre'nin o cibâl-i müselsile arasındaki muzîk memâlik insanı gaşy u huzûz içinde bırakan âhenk-i intizam ve terakkisi şüphesiz ki san'atındaki-insicâm-ı rakîkdir.

İngilizler ihtiyâcât-ı hayâtiyelerini tehvîne medâr olacak vesâiti umk-ı arzda taharrî ederek tabiatın hazâin-i girân-bahâsını buldular ve kuvva-yı marûfeleri mukâbilinde istihsâl etdikleri desâtir sun'iyile gavr-ı arzda medfûn olan maâdini çıkardılar. Levâzım-ı hayâtiyelerini-âhirin huzûr-ı terahhumuna dest-i küşâ olmaksızın-tedârik etdiler. Ve şu faaliyet-i tavîlâne ve hazâin hayret averâne ile cümleye gıpta-res olacak bir sûretde izhâr et-

* Bu çeviri-yazı, Mustafa Adlî'nin *Hikmet* Gazetesi, Numara 36, 19 Zilhicce 1328/9 Kanunuevvel 1326/22 Aralık 1910 tarihli nüshasının 5-6. sayfalarının günümüz harflerine aktarılıp, anlaşılmasında güçlük çekileceğini düşündüğümüz bazı kelimelerin karşılıklarının verilmesinden oluşturulmuştur.

** Doç.Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
e-posta: ademefe45@yahoo.com

dikleri azîm kuvvâ-yı bahriyeleri ile cemiyet-i mevcûdiyye ve medeniyet-i hâzıraya hâkim olmaya çalışmaktan da geri kalmadılar.

Almanya'nın Dilaviz medeniyeti ve terakkiyât-ı nâ-şinidesi ordusunun kuvvet ve azamet ve gururu şübhesiz ki san'ata karşı gösterdikleri sarf-ı say ve makderet ve ihrâz-ı metânet ve ciddiyet neticesidir.

Londra'nın, Berlin'in, Paris'in semâ-yı medeniyetindeki elvân-ı bedâyî' hep mahsûl-i san'at eseridir. San'at, hadika-i medeniyetde hergün şükûfe-i nev şükûfte yetişdirmektedir.

Düvel-i hâzıradan bazıları san'atla istihsâl ettikleri kuvvet ile âciz ve nâcizlerin hukukunu çâk çâk ve zîr u zeber etmektedir. Lakin insâniyet ve medeniyet-i hakîkiye hiçbir vakit kuvveti hakka galebe etdiremez. Dâimâ kuvvet-i hayat Mâlik-i Teâlâ ve te'min-i hüsn-i refâh ve saâdetine hâdim olan te'sirât-feyz-kârîde isti'mâl eder. Ve'l-hâsıl ezhâr-ı san'atin terakkiyât-ı akvâm üzerine olan te'sirât-ı amîkası gayr-ı kâbil-i inkârdır. Fakat, maa't-teessüf halkımızda daha doğrusu hemen hepimiz san'ate bir adem-i rağbet memûriyete ise bir inhimâk-ı fevkelade vardır. Gerçi Devr-i Meşrûtiyet'in hulûlünü müteâkib ahâlimiz nimet-i maârifi takdîr ederek tahsîl-i taliyi ikmâl edenler hatta vaktiyle ikmâl etmiş olanlar bile ferc sine-küşâ olan tahsil-i âliye hücumu ve bu vadide çırpınmağa başlamışlardır.

Lakin, bu husûsda nazar-ı dikkatimi celb edecek bir nokta varsa o da idâdiye mezuniyetin ekserisi Darulfünûn, Hukuk, Mülkiye'ye rûy-i ihtimâm gösterib Mekâtib-i Tıbbiye ve Ziraiyye, Hendese ve Ticâriye'ye karşı pek müstağni davranmalarıdır. Bu husûs pek âşikâr olup ufak bir nazar-ı mukâyese ile de anlaşılır. Mesela bu sene Darulfünûn-ı Hukuk, Mülkiye'ye dâhil olan talebeyi ve bir de Tıbbiye, Hendese, Zirâat, Ticâret Mektepleri'ne dâhil olan talebeyi mukâyese edecek olursak ahâlimizin san'ate ne derecelerde az mütemâyil olduğu memûriyetine ne kadar hâhiş-kâr kaldığı anlaşılır. İşte bu emrâz-ı ictimâiyemizden birini teşkil etmekde olup ve müvellidi de teşebbüs-i şahsiyyedeki cür'etsizlik ve hırs-ı tamadır. Mesela: tahsil-i tâliyi ikmâl eden bir efendiye "Hangi mesleğe intisâb edeceksiniz?" diye bir suâl vârid olsa cevaben "Memûr olacağım" der-"San'ate sülûk etseniz istikbâli daha parlaktır. Hür ve serbestdir. Sahâ-i faâliyetde istediğiniz gibi cevelân edersiniz" söyleyecek olursanız: "Canım ne yapayım? San'atkâr olamam... İsti'dâdım yok. İsti'dâd olmadıkça terakki olmaz. Bunun için memûr olacağım" der. İşte bunlar heb cür'etsizlikden, teşebbüs-i şahsiyyenin mefkûdiyetinden neş'et eder.

Doktorların bazı hastalara “yedikce iştiha gelir” dediği gibi insan da çalışdıkça isti'dâdı açılır. Eğer bu nazariye ciddiyet ve metânet-i sebat ile ta'kîb ve tatbîk edilecek olursa hiç şübhesiz ki bizde de Avrupa'nın dehâ-yı san'atleri yetişir biz de teâlî-i ileri ve zirve-i terakkiye suûd ederiz.

San'ate adem-i rağbet maraz-ı müstevlisinin bir sebep-i diğeri de hırs ve tama' olduğunu arz etmişdim. Evet, şu hırs ve tama' da birçok noktalarda terakkimize mâni'dir. Mesela sahib-i arâzi ve evlâd u iyâlinin iâşesine kâfi servete mâlik birçok pederler vardır ki evlâdının memûr olmasını bu sûretle geçimini arzu eder.

Halbuki Avrupa'da husûsiyle İsviçre'de böyle değildir. Ashâb-ı arâziden olan bir peder hiçbir vakit çocuğunu memûr etmez. Ya bir zürra' ya bir tüccar, veya bir san'atkâr yapar. Gerçi, şimdi fikrî genç gayyûr, azminde sebât-kâr memûrüne bir ihtiyâc fevkelâde vardır. Lâkin bu ihtiyâc ancak daha bir sene temâdî edebilecektir. Eğer memûriyete olan şu hâhiş devam edecek olursa âdetâ istihlâki az isthsâli çok mevâdd gibi biz de memûr buhrânına uğrayacak mahal-i sarf bulmaktan âciz kalacağız makalem vâsıl-ı hitâm olmazdan evvel ahâlimizin san'at ve ticârete ne derecelerde lâkayd olduklarına bir misâl getirmek isterim:

Geçen günler İstanbul'dan Selânik'e geliyordum. Kolera münâsebetiyle yirmi dört saat “Bük”de karantina mecbûriyetinde idim. Bük üçüncü sınıf bir nâhiye olduğu cihetle tabii lokanta veya aşçı dükkânları bulunmaz. İstanbul'dan gelen yolcular beraberlerinde getirdikleri et'imeye müteallik mevâdd kâffeten atırdığı cihetle yirmi dört saatlik yiyeceği yolcular kendileri tedârik mecbûriyetindedirler. Taâm ihzârı için nâhiyeyi dolaşmağa başladım. Refikam vardı. Beş on dâne yumurta aradım dânesi elli pare olub ancak bir iki dâne bulunabileceğini söylediler. Yoğurt, süt, aradım yokdur dediler. Bir iki dâne tavuk aradım. Dânesi on guruş olub bir dânedenden fazla bulunamayacağını söylediler.

Bu nâhiyede süt, yoğurt, tavuk, yumurta bulunmasın ne kadar mûcib-i hayret değil mi?

Bu nâhiyede nazarım ufak, kuyuntu, dumanlara boğulmuş bir kahveye ilişti. İçeri girdim. Köyün esâfil-i şebbânı iskambil oynuyorlar şu levha-ı garâbet-âver ne kadar ne kadar bâdi-i hayretim ne kadar mûcib-i telehüfüm oldu. Zira burada karantina olduğu müddetce köylüye bir nimet-i gayr-ı müterakkibe demekdi, onlar için bir sahâ-i fırsat bir hazine-i ticâret küşâde bulunur demekdi.

Her gün bu kadar kişi yolcu gelüb gitmesine binaen ervâcî çok olması tabii olan süt, yoğurt, tavuk, yumurta mevâdd basita-i mugaddiyeyi fazla fazla tedârik edüb mu'edil ve ma'kûl bir fiyat ile satmış olsalar hem yolcular karantina müddetindeki ihtiyâcât-ı gıdâiyyelerini izâle ederler. Hem de köylüler kesb-i kâr etmiş olurlar. Binâen-aleyh bu sûretle köylü müdîd bir vakit iâşe-i hayatiyelerini de tedârik etmiş olurlar. Fakat maa-t-teessüf köylülerimizin kemikleri içindeki ilikler meskenet ve aczle tahaccur etmiş olub san'at ve ticârete karşı lakayd-ı bi-şekvâ o pis kahve ocağı koyununda bu dûd-ı siyah müzmin içinde iskambil oynamakla kıl u kâl ve laklakiyât ile imrâr-ı vakt ederek şebâbet-i hayatiyelerini tesmîm ediyorlar.

Ne kadar cây-ı teessüf değil mi?

Sözlük

cibâl-i müselsile: sıra dağ. çâk çâk: parça parça. dest-i küşâ: avuç açan, yalvaran. dûd-i siyah: siyah duman. emrâz-ı ictimâiyye: toplumsal hastalık. fart: aşırılık. garâbet-âver: gariplik taşıyan. gaşy u huzûz: kendinden geçme ve hazlar. gavr: derin, dip. gıpta-resâ: gıpta verici, imrendirici. girân-bahâ: kıymetli, değerli. hâhiş-kâr: istekli. ifhâm: anlama. imrâr-ı vakşit: vakit geçirme. irâe: gösterme.	makderet: güç, kuvvet. mevâdd: gıda, ihtiyaç maddesi. muzîk: darlaştıran, sıklaştıran. müdîd: uzun nâ-şinide: duyulmamış. şükûfe-i nev şükûfte: yeni açmış bir çiçek. tahaccur: katılma, taşlaşma. taharrî: araştırma. tehvîn: kolaylaştırma. telehhüf: hasret ve kederle yanıp yakılma. terahhum: merhamet etme. tesmîm: zehirleme. umk-ı arz: arzın derinlikleri. zîr u zeber: altüst.
--	---

